

Zbigniew Kwiatkowski

Uniwersytet Opolski

ORCID 0000-0003-2838-6550

z.kwiatkowski@uni.opole.pl

Moc wiążąca uchwał Sądu Najwyższego *in concreto* w sprawach karnych

Słowa kluczowe: Sąd Najwyższy, moc obowiązująca uchwał Sądu Najwyższego, zagadnienie wymagające wykładni

Streszczenie: Przedmiotem opracowania jest problematyka mocy wiążącej uchwał Sądu Najwyższego podejmowanych w konkretnych sprawach karnych. Podstawę prawną do podejmowania tych uchwał stanowią przepisy art. 441 k.p.k. i art. 82 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Według art. 441 § 1 k.p.k. jeżeli przy rozpoznawaniu środka odwoławczego wyłoni się zagadnienie wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sąd odwoławczy może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, ten zaś może również przekazać rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego powiększonemu składowi tego sądu (*arg. ex art. 441 § 2 k.p.k.*). Uchwała Sądu Najwyższego jest w danej sprawie wiążąca (*arg. ex art. 441 § 3 k.p.k.*).

Przepis art. 82 ustawy o Sądzie Najwyższym dotyczy natomiast sytuacji, w której Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację lub inny środek odwoławczy, poweźmie poważne wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia, wówczas może odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi 7 sędziów tego sądu. Moc wiążącą uchwał Sądu Najwyższego podjętych na podstawie przywołanego przepisu należy rozpatrywać w aspekcie tego, czy mają one moc zasady prawnej czy też nie. Nadanie zatem uchwał Sądu Najwyższego mocy zasady prawnej powoduje, iż uzyskuje ona formalnie moc wiążącą w obrębie Sądu Najwyższego, co oznacza, iż wiąże wszystkie składy orzekające Sądu Najwyższego, w tym także pełny skład Sądu Najwyższego.

Binding power of Supreme Court resolutions *in concreto* in criminal cases

Keywords: Supreme Court, binding force of Supreme Court resolutions, issue requiring fundamental interpretation of a statute

Summary: The subject of the study is the problem of binding force of Supreme Court resolutions adopted in specific criminal cases. The legal basis for the adoption of these resolutions are the provisions of Article 441 of the Code of Criminal Procedure and Article 82 of the Act of 8 December 2017 on the Supreme Court. According to Article 441 § 1 of the Code of Criminal Procedure, if during the examination of an appeal an issue requiring a fundamental interpretation of the law arises, the appellate court may postpone the examination of the case and refer the legal issue for resolution to the Supreme Court, which may also refer the resolution of the legal issue to an enlarged panel of this court (*arg. ex art. 441 § 2 of the Code of Criminal Procedure*). The resolution of the Supreme Court is binding in the given case (*arg. ex art. 441 § 3 of the Code of Criminal Procedure*).

The provision of Article 82 of the Supreme Court Act concerns a situation where the Supreme Court, while examining a cassation appeal or other appeal, develops serious doubts as to the interpretation of the provisions of law constituting the basis for its decision, then it may postpone the examination of the case and present the legal issue for resolution to a panel of 7 judges of the court. The binding force of Supreme Court resolutions adopted under the above provision should be considered in terms of whether or not they have the force of a legal principle. Thus, when a Supreme Court resolution is given the force of a principle of law, it formally becomes binding within the Supreme Court, which means that it is binding on all the panels of the Supreme Court, including the full panel of the Supreme Court.

Sąd Najwyższy odgrywa szczególną rolę w systemie sądownictwa polskiego. Wyrazem tego jest konstytucyjne powierzenie mu sprawowania wymiaru sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej (*arg. ex art. 175 ust. 1 Konstytucji RP*¹) oraz sprawowanie nadzoru jurysdykcyjnego nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania (art. 183 ust. 1 Konstytucji RP). Sprawowanie tego nadzoru świadczy o wysokiej randze Sądu Najwyższego i stanowi jego najważniejszą funkcję w zakresie orzekania, gdyż sprawowanie wymiaru sprawiedliwości, którą również realizuje, mogą wykonywać także inne sądy, natomiast w tej pierwszej nie może go zastąpić żaden inny sąd².

Wśród konstytucyjnych uprawnień Sądu Najwyższego nie wymienia się podejmowania uchwał mających na celu ujednoczenie orzecznictwa sądów lub wyeliminowanie wątpliwości bądź rozbieżności w orzecznictwie zarówno sądów poddanych jego nadzorowi, jak i jakichkolwiek innych organów. Stąd też uzupełnieniem regulacji konstytucyjnej dotyczącej uprawnień Sądu Najwyższego jest przepis art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym³, który stanowi: „Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej powołanym do:

1. Sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez:

a) zapewnienie zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i sądów wojskowych przez rozpoznawanie środków odwoławczych oraz podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne (...).”

W świetle cytowanego przepisu należy przyjąć, iż działalność uchwałodawcza Sądu Najwyższego stanowi sprawowanie szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości, mimo iż nie orzeka on o stanie faktycznym, lecz o wątpliwościach w przedmiocie wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia lub o rozbieżnościach w wykładni przepisów prawa będących podstawą ich orzekania.

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 2.04.1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

² R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych w sprawach karnych do Sądu Najwyższego*, Zakamycze 2001, s. 125.

³ Dz.U. z 2018 r., poz. 5 z późn. zm., cyt. dalej jako: u SN.

M. Zbrojewska⁴ słusznie zwróciła uwagę, iż „działalność uchwałodawcza Sądu Najwyższego nie została wprost ujęta w ustawie o Sądzie Najwyższym jako sprawowanie nadzoru z uwagi na treść art. 183 ust. 1 Konstytucji RP, który *expressis verbis* zakłada sprawowanie nadzoru nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych, podczas gdy podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne obejmuje także orzecznictwo Sądu Najwyższego”, zaś uchwały Sądu Najwyższego, mocą których udzielono odpowiedzi na tzw. pytania prawne przedstawiane przed sąd niższej instancji, są „jedną z form nadzoru sprawowanego przez Sąd Najwyższy nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania⁵. Zatem, aby uniknąć konstrukcji, że Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad własną działalnością, ustawodawca przyjął założenie, iż w tym wypadku Sąd Najwyższy sprawuje wymiar sprawiedliwości”⁶.

Powstaje więc pytanie: w jakich sytuacjach procesowych Sąd Najwyższy podejmuje uchwały? Analizując powyższe zagadnienie *prima vista*, należy stwierdzić, że działalność uchwałodawcza Sądu Najwyższego, podejmowana w ramach właściwości funkcjonalnej, polega na rozstrzygnięciu zagadnień prawnych wymagających zasadniczej wykładni ustawy, jeżeli wyłonią się one przy rozpoznawaniu środka odwoławczego, wówczas sąd odwoławczy może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu (*arg. ex art. 441 § 1 k.p.k.*), rozstrzyga zagadnienie prawne, jeżeli rozpoznając kasację lub inny środek odwoławczy, poweźmie poważne wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia, wtedy może odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi 7 sędziów tego sądu (*arg. ex art. 82 u SN*), a także podejmuje uchwałę, jeżeli w orzecznictwie sądów powszechnych, wojskowych lub Sądu Najwyższego ujawnią się rozbieżności w wykładni przepisów prawa będących podstawą ich orzekania, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Sądu Najwyższego może, w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa, przedstawić wniosek o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu w składzie 7 sędziów lub innym odpowiednim składzie (*arg. ex art. 83 § 1 u SN*). Z wnioskiem, o którym mowa w powołanym przepisie, mogą wystąpić również podmioty wymienione w § 2 art. 83 u SN.

Tak więc normatywne podstawy do podejmowania uchwał przez Sąd Najwyższy stanowią przepisy art. 441 § 1 k.p.k. oraz art. 82 i 83 § 1 u SN. Uchwały podjęte przez Sąd Najwyższy nie rozstrzygają jednak konkretnych konfliktów prawnych, jedynie zawierają interpretację ustawy, a więc dokonują wykładni przepisów prawa.

⁴ M. Zbrojewska, *Rola i stanowisko prawne Sądu Najwyższego w procesie karnym*, Warszawa 2013, s. 171.

⁵ *Ibidem*, s. 189.

⁶ *Ibidem*, s. 171.

Wyrażają zapatrywanie Sądu Najwyższego, jak należy rozumieć przepisy ustawy, czyli są aktem wiedzy⁷. Wprawdzie uchwały podjęte przez Sąd Najwyższy w odpowiedzi na pytanie prawne sądu odwoławczego wiążą sąd *ad quem* w danej sprawie, lecz rozstrzygnięcie w tej konkretnej sprawie, w której przedstawiono pytanie prawne Sądowi Najwyższemu, będzie należało do sądu *ad quem* rozpoznającego tę sprawę⁸.

Przesłanki przedmiotowe konkretnych pytań prawnych uzasadniających wystąpienie do Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy zostały przedstawione w literaturze⁹, stąd też nie zachodzi potrzeba ponownego ich omawiania w przedmiotowym opracowaniu.

W aspekcie tematu niniejszego opracowania rozważenia wymaga kwestia mocy wiążącej uchwał Sądu Najwyższego rozstrzygających zagadnienia prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, podejmowanych w indywidualnych sprawach karnych z inicjatywy sądu odwoławczego (art. 441 § 1 k.p.k.) oraz uchwał stanowiących następstwo przedstawienia zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia w sytuacji określonej w art. 82 u SN¹⁰.

Przechodząc do pierwszego z wymienionych zagadnień, a mianowicie instytucji unormowanej w art. 441 § 1 k.p.k., należy stwierdzić, że w doktrynie¹¹, już na tle poprzedniego stanu normatywnego, przyjęła się ona pod nazwą „odpowiedzi Sądu Najwyższego na pytania prawne sądów II instancji” i „jest swoistą odrębnością polskiego systemu sądowego”. Dyrektywy interpretacyjne ustalone przez Sąd Najwyższy w odpowiedzi na pytania prawne sądu odwoławczego zalicza się do dyrektyw indywidualnych, ponieważ są ustalone w ściśle określonej sprawie i dla jej rozstrzygnięcia. Są to dyrektywy samodzielne oraz stanowią główny i wyłączny przedmiot uchwały Sądu Najwyższego¹². Jeżeli zatem są spełnione przesłanki określone w art. 441 § 1 k.p.k., Sąd Najwyższy podejmuje uchwałę stanowiącą odpowiedź na pytanie prawne, względnie – zgodnie z treścią art. 441 § 2 k.p.k. – przekazuje rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego powiększonemu składowi (tzn.

⁷ W. Kozielewicz, *Postępowanie w przedmiocie odstąpienia od uchwały Sądu Najwyższego mającej moc zasady prawnej*, [w:] *Artes serviunt vitae, sapientia imperat. Proces karny sensu largo – rzeczywistość i wyzwania. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzczaka z okazji 70. urodzin*, red. nauk. R. Olszewski i in., Warszawa–Łódź 2019, s. 296.

⁸ Więcej na ten temat zob. Z. Kwiatkowski, *Charakter prawny uchwał Sądu Najwyższego*, „Ius Novum” 2020, nr 2, s. 124 i n.

⁹ R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych...*, s. 237-300; M. Pilarska-Gumny, *Konkretne pytania prawne do Sądu Najwyższego w sprawach karnych*, „Ius Novum” 2013, nr 2, s. 68-79.

¹⁰ Moc wiążąca uchwał Sądu Najwyższego podejmowanych w wyniku rozpoznania abstrakcyjnych pytań prawnych została przedstawiona w doktrynie. Zob. R.A. Stefański, *Abstrakcyjne pytania prawne do Sądu Najwyższego*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, t. I, cz. 2, red. nauk. P. Hofmański, Warszawa 2013, s. 656 i n.

¹¹ S. Włodyka, *Wiążąca wykładnia sądowa*, Warszawa 1971, s. 165 i n.

¹² *Ibidem*, s. 168.

składowi siedmiu sędziów) tego sądu. Przekazanie sprawy powiększonemu składowi Sądu Najwyższego, na podstawie 441 § 2 k.p.k., następuje zwłaszcza wtedy, gdy pytanie prawne dotyczy zagadnienia o szczególnej doniosłości dla praktyki wymiaru sprawiedliwości¹³. Taka sytuacja wystąpiła np. w sprawie Roberta P., w której Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu przekazanego (na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Apelacyjny w K. postanowieniem z dnia 15 września 2014 r., do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, a przez skład trzech sędziów tego sądu, na podstawie art. 442 § 2 k.p.k., postanowieniem z dnia 30 listopada 2004 r., powiększonemu składowi Sądu Najwyższego) zagadnienia prawnego, wymagającego zasadniczej wykładni ustawy, w dniu 25 lutego 2005 r. podjął uchwałę w składzie siedmiu sędziów (sygn. I KZP 36/04), udzielając odpowiedzi na postawione pytanie prawne i nadając powyższej uchwale moc zasady prawnej¹⁴. Ze względu na to, iż powiększony skład Sądu Najwyższego postanowił nadać podjętej uchwale moc zasady prawnej (*art. ex 87 § 1 in fine* u. SN), wiąże ona także wszystkie składy Sądu Najwyższego w innych sprawach niż ta, w której wystąpiono z pytaniem prawnym¹⁵.

Na tle cytowanego przepisu art. 441 § 3 k.p.k. pojawia się problem interpretacyjny sformułowania „w danej sprawie”. Innymi słowy chodzi o to, jak interpretować zwrot „w danej sprawie”. Kwestia ta nie jest nowa, gdyż budziła wątpliwości już na gruncie poprzedniego stanu normatywnego. P. Hofmański¹⁶, na tle przepisu art. 390 § 3 k.p.k. z 1969 r., wyrażał zapatrywanie, że sformułowanie „w danej sprawie” oznacza, iż związane z art. 390 § 3 k.p.k. dotyczy tylko sądów orzekających w sprawie, w której wyłoniło się zagadnienie budzące poważne wątpliwości oraz chodzi o postępowanie do jego prawomocnego zakończenia”. S. Włodyka¹⁷ stał na stanowisku, że „zwrot »uchwała jest wiążąca w danej sprawie« oznacza, iż moc wiążąca uchwał Sądu Najwyższego rozciąga się jedynie na postępowanie w tej sprawie, w której powstało zagadnienie prawne budzące wątpliwości wymagające zasadniczej wykładni ustawy i w której sformułowano pytanie dotyczące powyższego zagadnienia oraz została udzielona odpowiedź Sądu Najwyższego”. Wskazany autor słusznie zauważał, że „związanie Sądu Najwyższego swoim stanowiskiem wyrażonym w odpowiedzi na pytanie sądu II instancji przed uprawomocnieniem się orzeczenia zaskarżonego rewizją nadzwyczajną byłoby sprzeczne z funkcją rewizji nadzwyczajnej mającej właśnie za zadanie korygowanie błędów popełnionych m.in. przez Sąd Najwyższy w postępowaniu zakończonym prawomocnym orzeczeniem. Gdyby zatem przyjąć w tym wypadku związanie Sądu Najwyższego

¹³ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego, t. II, Komentarz do artykułów 297–467*, red. prof. P. Hofmański, wyd. 4, Warszawa 2011, s. 872.

¹⁴ OSNKW 2004 r., z. 2, poz. 13.

¹⁵ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego, t. II...*, s. 873.

¹⁶ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, Katowice 1988, s. 232.

¹⁷ S. Włodyka, *op. cit.*, s. 168.

dokonaną przez siebie poprzednio wykładnią prawa, wówczas nie byłoby możliwości skorygowania ewentualnych błędów popełnionych przy tym przez zwyczajny, trzysobowy skład Sądu Najwyższego¹⁸.

W rezultacie S. Włodyka¹⁹ zajmował stanowisko, że „Sąd Najwyższy rozpoznający rewizję nadzwyczajną nie był związany wykładnią zawartą w odpowiedzi Sądu Najwyższego na pytanie prawne sądu niższego udzielone przed uprawomocnieniem się orzeczenia zaskarżonego rewizją nadzwyczajną” oraz przyjmował, iż „rewizja nadzwyczajna oparta na zarzucie naruszenia przez Sąd Najwyższy norm prawnych w odpowiedzi na pytanie prawne sądu niższego, udzielonej przed uprawomocnieniem się orzeczenia, a także sądy niższe, rozpatrujące ewentualnie sprawę po jej skierowaniu do ponownego rozpoznania w wyniku uwzględnienia rewizji nadzwyczajnej, nie była związana wyrażonym w poprzednim postępowaniu poglądem prawnym Sądu Najwyższego”. W innych sprawach natomiast inne sądy nie tylko mogły, ale także powinny korzystać z tej uchwały i powoływać się na nią, gdyż zawierała ona wyjaśnienie kwestii prawnej ogólniejszej natury, częściej spotykanej w orzecznictwie, rozmaicie też rozstrzyganej i dlatego wymagającej zasadniczej wykładni ustawy²⁰. Jeśli jednak inny sąd miałby wyraźnie skryształizowany pogląd, odmienny od wyrażonego w znanej uchwale Sądu Najwyższego, to nie będąc formalnie związany tą uchwałą, mógł zająć stanowisko odmienne, przytaczając na jego poparcie odpowiednią argumentację. Mógł także, jeśli uznał za stosowne, zwrócić się, na podstawie art. 390 k.p.k., do Sądu Najwyższego o wyjaśnienie kwestii prawnej, wskazując swoje zastrzeżenia co do trafności poglądów wyrażonych w uchwale Sądu Najwyższego w innej sprawie²¹. Na tle przepisu art. 390 § 3 k.p.k. z 1969 r. pojawiła się także kwestia, czy związanie poglądem prawnym wyrażonym w uchwale Sądu Najwyższego dotyczy tylko sądów niższego rzędu (rejonowego, wojewódzkiego i apelacyjnego) w tej samej sprawie, czy też Sądu Najwyższego w sytuacji, gdy sprawa była rozpoznana przez ten sąd, np. na skutek wniesienia kasacji? W doktrynie²² wskazywano, iż kwestię tę zdaje się rozstrzygać art. 390 § 3 k.p.k. z 1969 r., według którego uchwała jest wiążąca w danej sprawie, co oznacza, że dotyczy również Sądu Najwyższego. Wobec tego Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów nie mógł dokonać odmiennej interpretacji. Nie oznaczało to jednak, aby ten sąd nie mógł zwrócić się z pytaniem prawnym do składu

¹⁸ *Ibidem*, s. 169.

¹⁹ *Ibidem*, s. 170.

²⁰ H. Kempisty, [w:] J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, H. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971, s. 494; *idem*, [w:] J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, H. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1976, s. 588.

²¹ H. Kempisty, [w:] J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, H. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971, s. 494.

²² K. Marszał, *Proces karny*, wyd. II uzup. i popr., Katowice 1995, s. 464.

poszerzonego w razie wątpliwości co do zastosowanej wykładni. Wprawdzie był to też sąd orzekający w danej sprawie, ale analizowany przepis należało wyklądać funkcjonalnie.

Aktualnie obowiązujący Kodeks postępowania karnego²³ w art. 441 § 3 *expressis verbis* stanowi, że „uchwała Sądu Najwyższego jest w danej sprawie wiążąca” (*verba legis*). Cytowany przepis *lege non distinguente nec nostrum est distinguere* tego, czy sformułowanie „w danej sprawie” dotyczy tylko sytuacji, gdy Sąd Najwyższy podjął uchwałę na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. czy też sytuacji, gdy została ona podjęta na podstawie art. 441 § 2 k.p.k. W związku z tym należy przyjąć, iż zwrot „w danej sprawie” obejmuje wiązanie poglądem prawnym wyrażonym w uchwale Sądu Najwyższego w obu sytuacjach. Ten punkt widzenia uzasadnia wykładnia systemowa przepisu art. 441 k.p.k. regulującego przekazywanie zagadnień prawnych do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Ustalając zatem jego znaczenie, należy brać pod uwagę systematykę wewnętrzną aktu normatywnego, w którym przepis ten został umieszczony. To w konsekwencji oznacza, iż żadnego przepisu ustawy nie można interpretować w oderwaniu od jej pozostałych przepisów²⁴. Słusznie zatem przyjmuje się w doktrynie²⁵ i w judykaturze²⁶, że „związanie powyższą uchwałą Sądu Najwyższego stanowi odstępstwo od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego sformułowanej w art. 8 § 1 k.p.k.”. Według tego przepisu sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu. Wiążące są tylko prawomocne rozstrzygnięcia innego sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny (*arg. ex art. 8 § 2 k.p.k.*). Przepis ten stanowi wprawdzie wyjątek od tej zasady, którym są prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny, ale nie jest to jedyne odstępstwo od zasady samodzielności jurysdykcyjnej, gdyż może ono wynikać z innych przepisów. Takie ograniczenie sądu orzekającego w zakresie rozstrzygnięcia zagadnień prawnych ustępuje na rzecz dokonywania

²³ Ustawa z dnia 6.06.1997 r. (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

²⁴ L. Morawski, *Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz*, Toruń 2002, s. 162 i tam powołana literatura.

²⁵ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego, t. II...*, s. 872; J. Grajewski, S. Steinborn, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego, t. II, komentarz do art. 425-673*, wyd. 3, Warszawa 2013, s. 117; D. Świecki, [w:] B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 425-673*, wyd. 4, Warszawa 2018, s. 238-239.

²⁶ Zob. Uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18.11.1998 r., I KZP 16/98 OSWKW, 1998, z 11-12, s. 2; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31.08.1994 r., I KZP 21/94. LEX 31092; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25.02.2018 I KZP 19/15, OSNKW, 2018, z. 5 poz. 30; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24.08.2016 r., I KZP 5118, OSNKW, 2018, z. 10, poz. 66; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14.09.2017 I KZP 61, OSNKW 2017, z. 11, poz. 62; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25.10.2018 r., I UZP 9/18 OSNKW, z. 12, poz. 78.

ich wykładni przez Sąd Najwyższy²⁷. Wynika ono ze związania sądów wykładnią dokonaną przez ten organ w podjętej uchwale. Zatem wiążąca wykładnia zawarta w uchwale Sądu Najwyższego ogranicza autonomię sądu orzekającego do kwestii ogólnych, wymagających zasadniczej wykładni ustawy. Nie może natomiast zawierać sposobu rozstrzygnięcia sprawy ani też nie może dotyczyć kwalifikacji prawnej ustalonego stanu faktycznego. Dał temu wyraz także Sąd Najwyższy w niepublikowanym postanowieniu z dnia 13 stycznia 1994 r. I KZP 37/93, wyjaśniając, że „przyjęcie właściwej kwalifikacji prawnej w oparciu o dokonane ustalenia faktyczne w wyroku – bez potrzeby »zasadniczej« wykładni ustawy – należy do samodzielnej – i wyłącznej kompetencji sądu orzekającego, w tym także do sądu odwoławczego”²⁸. Poglądy te słusznie zostały zaakceptowane w literaturze²⁹, gdyż Sąd Najwyższy, podejmując uchwałę na podstawie art. 441 § 1 k.p.k., nie ma legitymacji do tego, aby dokonywać subsumpcji ustalonego stanu faktycznego do określonej normy prawnej. Uchwała Sądu Najwyższego podjęta w oparciu o art. 441 § 1 k.p.k. zawiera bowiem samodzielną wykładnię określonego przepisu prawnego i w tym zakresie stanowi przedmiot rozstrzygnięcia konkretnej sprawy. Jest zaliczana w doktrynie³⁰ do wykładni indywidualnej i określa się ją jako wykładnię wtórną. Sąd Najwyższy dokonuje bowiem zastępczo czynności, których powinien dokonać sąd odwoławczy i z tego względu wykładnia ustalona przez Sąd Najwyższy musi być traktowana tak, jak gdyby dokonał jej sąd odwoławczy³¹. Ma bowiem formalnie moc wiążącą (*arg. ex* art. 441 § 3 k.p.k.), ale tylko co do przedstawionego zagadnienia prawnego. Związanie to jest bezwzględne, gdyż ma zabezpieczyć inny skład sądu odwoławczego przed ewentualnością postawienia identycznego pytania w tej samej sprawie³². Stąd też w doktrynie³³ i w judykaturze³⁴ jest ukształtowane jednolite stanowisko, że „treścią uchwały Sądu Najwyższego jest związany nie tylko sąd odwoławczy (apelacyjny, okręgowy), który wystąpił z pytaniem prawnym, na podstawie art. 441 § 1 k.p.k., ale także pozostałe sądy orzekające w danej sprawie,

²⁷ R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych...*, s. 413.

²⁸ Podobny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 23.06.1992 r. I KZP 12/92 – niepublikowane; zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16.06.1992 r., I KZP 14/93 – niepublikowane; zob. także R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za lata 1991-1993*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1994, nr 2, s. 77-78.

²⁹ R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 1994 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1996, nr 1, s. 74.

³⁰ R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych...*, s. 369 i tam powołana literatura.

³¹ *Ibidem*, s. 389 i tam powołana literatura.

³² *Ibidem*, s. 389 i tam powołana literatura.

³³ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. II...*, s. 873 i n.; J. Grajewski, S. Steinborn, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *op. cit.*, s. 117; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, artykuły 1-467*, wyd. 6, Warszawa 2014, s. 1505; K. Marszał, [w:] K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, wyd. 2, Katowice 2005, s. 586.

³⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.10.2012 r., IV KK 112/02. LEX nr 437364.

łącznie z Sądem Najwyższym w wypadku rozpoznawania kasacji w tej sprawie”. To w konsekwencji oznacza, iż Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację w składzie trzech sędziów, nie może dokonywać odmiennej interpretacji określonego przepisu niż ta, której dokonał, udzielając odpowiedzi na pytanie prawne sądu odwoławczego. Nie oznacza to jednak, aby ten nie mógł przekazać rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego powiększonemu składowi tego sądu (*arg. ex art. 441 § 2 k.p.k.*) w razie wątpliwości co do zastosowanej wykładni – wprawdzie jest to sąd orzekający w danej sprawie, ale przepis art. 441 § 3 k.p.k. należy interpretować funkcjonalnie³⁵. R.A. Stefański³⁶ opowiada się „za niezwiązaniem Sądu Najwyższego rozpoznającego kasację poglądem prawnym zawartym w uprzednio wydanej uchwale w trybie art. 441 k.p.k., gdyż moc wiążąca uchwały rozciąga się na okres do uprawomocnienia się orzeczenia wydanego po zapadnięciu uchwały”.

Przepis art. 441 § 3 k.p.k. nie wyjaśnia kwestii, czy orzeczenie (postanowienie) o odmowie podjęcia uchwały jest wiążące w danej sprawie. Innymi słowy chodzi o to, czy i jaką moc wiążącą mają zapatrywania prawne Sądu Najwyższego zawarte w uzasadnieniu postanowienia w przedmiocie odmowy podjęcia uchwały.

Analizując treść przepisu art. 441 § 3 k.p.k., należy skonstatować, że zawęża on formalną moc wiążącą uchwały jedynie do dokonanej w niej przez Sąd Najwyższy zasadniczej wykładni ustawy. Zatem zwrot „uchwała jest wiążąca w danej sprawie” należy łączyć z wypowiedzią Sądu Najwyższego zawartą w treści samej uchwały. W razie odmowy podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy i rozstrzygnięcia zagadnienia sąd odwoławczy jest obowiązany nadać sprawie dalszy bieg oraz rozpoznać środek odwoławczy³⁷. Wskazane zatem w uzasadnieniu postanowienia przepisy prawne, orzecznictwo Sądu Najwyższego czy też poglądy doktryny formalnie nie mają żadnej mocy prawnej. Mogą jednak być przydatne dla sądu orzekającego w konkretnej sprawie innej niż ta, w której wystąpiono z pytaniem prawnym, i uwzględnione w orzecznictwie sądowym. Zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 26 lutego 1993 r. I KZP 42/92³⁸, konstatując, że „zapatrywanie prawne zawarte w uzasadnieniu postanowienia może być przydatne dla sądu orzekającego w konkretnej sprawie, nie wiąże go jednak w sposób formalny przy wyrokowaniu”. Nie jest to jednak związanie o charakterze instytucjonalnym, lecz może wynikać jedynie z przekonania sądu orzekającego o prawidłowości interpretacji dokonanej przez Sąd Najwyższy. Stąd też w innych spra-

³⁵ K. Marszał, [w:] K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 586; T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 1505-1506; S. Zabłocki, *Postępowanie odwoławcze w nowym Kodeksie postępowania karnego. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1997, s. 112.

³⁶ R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych...*, s. 393.

³⁷ *Ibidem*, s. 409 i tam powołane orzecznictwo Sądu Najwyższego.

³⁸ Zob. uzasadnienie postanowienia z dnia 26.02.1992 r., I KZP 42/92. OSNKW z. 5-6, poz. 37, s. 56-57.

wach uchwała może obowiązywać z mocy prawnej autorytetu Sądu Najwyższego³⁹. Można spotkać się z twierdzeniem, że „jeżeli Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia o odmowie wydania uchwały wyraża jasny pogląd prawny, stwierdzając, iż problem, z którym wystąpił sąd odwoławczy, jest rozstrzygnięty jednoznacznie, gdy uwzględni się wykładnię językową konkretnego przepisu, to argumenty natury funkcjonalnej przemawiają za przyjęciem, że i taka odpowiedź Sądu Najwyższego jest w danej sprawie wiążąca”⁴⁰. R.A. Stefański⁴¹ słusznie zauważa, iż przytoczone zapatrywanie jest trudne do zaakceptowania, gdyż nie znajduje uzasadnienia w ustawie. Przepis art. 441 § 1 k.p.k. ma bowiem charakter wyjątkowy, nie może zatem być interpretowany rozszerzająco. Nadanie zaś mocy wiążącej, także postanowieniu w przedmiocie odmowy podjęcia uchwały, stanowiłoby taką interpretację, tymczasem przepis art. 441 § 3 k.p.k. skutek „wiązący” łączy *explicite* z uchwałą. Wszystkie zatem przepisy, które zobowiązują sąd do uwzględnienia wykładni dokonanej przez inny podmiot, muszą być wyjątkowo poddane wykładni ścisłej⁴².

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy stwierdzić, iż stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uzasadnieniu postanowienia o odmowie podjęcia uchwały nie wywiera w zakresie mocy prawnej takiego skutku jak uchwała. Wobec tego, analogicznie jak innego tego rodzaju orzeczenia Sądu Najwyższego, może oddziaływać na orzecznictwo sądów *ex auctoritate* oraz stanowić istotny czynnik w kształtowaniu wykładni prawa. Sąd orzekający powinien zatem zwrócić większą uwagę na uzasadnienie postanowienia odmawiającego podjęcia uchwały, gdyż może ono być przydatne konkretnej sprawie, nie wiąże go jednak w sposób formalny przy wyrokowaniu⁴³.

W aspekcie omawianej problematyki rozważania wymaga kwestia mocy wiążącej uchwał Sądu Najwyższego stanowiących zasady prawne. Przedmiotem zasad prawnych mogą być zarówno wskazówki co do wykładni prawa *sensu stricto*, jak i co do sposobu stanowienia prawa. Ich przedmiotem może być jedno zagadnienie lub większa ich ilość, zaś dyrektywy interpretacyjne zawarte w zasadach prawnych nie mogą zawierać elementów „nowości normatywnej”⁴⁴. Słusznie zatem przyjmuje się w doktrynie⁴⁵, że „dopuszczalność uchwalenia zasady prawnej nie jest uwarunkowana istnieniem wątpliwości i rozbieżności w dotychczasowej praktyce sądów,

³⁹ S. Zabłocki, [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego, t. III, Komentarz*, red. Z. Gostyński, Warszawa 2004, s. 217-218.

⁴⁰ S. Zabłocki, [w:] *ibidem*, s. 217 i tam wskazana literatura.

⁴¹ R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych...*, s. 408-409.

⁴² P. Hofmański, *Granice niezależności sądu w kształtowaniu prawnej podstawy rozstrzygnięcia w procesie karnym*, „Problemy Prawa Karnego” 1991, nr 17, s. 140-153.

⁴³ T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 1508.

⁴⁴ S. Włodyka, *op. cit.*, s. 156.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 157.

lecz jedynie uwarunkowana istnieniem »wątpliwości« co do zagadnienia będącego przedmiotem zasady prawnej”. Stąd też zwraca się uwagę, że „zasada prawna, jako norma o normie, nie powinna być formułowana w sposób kategoriyczny, lecz jedynie jako rezultat pewnego wnioskowania opartego na treści normy interpretowanej o regułach wykładni”⁴⁶. Moc zasady prawnej mają uchwały Sądu Najwyższego podejmowane zarówno na skutek pytań konkretnych, jak i pytań abstrakcyjnych.

W niniejszym opracowaniu zostanie przedstawiona tylko moc wiążąca zasad prawnych podjęta na skutek konkretnych pytań prawnych.

Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym⁴⁷ nie zawiera przepisu, który *explicite* określałby moc wiążącą zasad prawnych. Taką regulację statuował przepis § 3 art. 23 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym⁴⁸, który *expressis verbis* stanowił, że: „Zasady prawne wiążą wszystkie składy orzekające w Sądzie Najwyższym”. W związku z tym *de lege lata* moc wiążącą zasady prawnej można pośrednio wyprowadzić z treści art. 87 § 1 powołanej ustawy o Sądzie Najwyższym z 2017 r., który stanowi: „Uchwały pełnego składu Sądu Najwyższego, składu połączonych izb oraz składu całej izby, z chwilą ich podjęcia, uzyskują moc zasad prawnych. Skład 7 sędziów może postanowić o nadaniu uchwale mocy zasady prawnej”. W świetle cytowanego przepisu wszystkie uchwały wydane przez pełny skład Sądu Najwyższego, skład połączonych izb oraz skład całej izby uzyskują moc zasad prawnych z chwilą ich podjęcia, zaś w odniesieniu do uchwał składu siedmiu sędziów niezbędne jest postanowienie Sądu Najwyższego o nadaniu jego uchwale mocy zasady prawnej. Formalnie rzecz ujmując, należy zatem przyjąć, że uchwały Sądu Najwyższego, które mają moc zasady prawnej, wiążą tylko składy Sądu Najwyższego. To w konsekwencji oznacza, iż składy te nie mogą orzekać sprzecznie z zasadą prawną, chyba że nastąpi zmiana stanu prawnego lub też Sąd Najwyższy w specjalnie przewidzianej do tego procedurze odstąpi od danej zasady prawnej. Uchwały, które mają moc zasad prawnych, wiążą wszystkie składy Sądu Najwyższego, niezależnie od ich rangi⁴⁹. To oznacza, iż uchwała składu siedmiu sędziów mająca moc zasady prawnej wiąże wszystkie składy orzekające Sądu Najwyższego, nawet pełny skład Sądu Najwyższego co do wykładni przepisu, którego dotyczy. Można jednak odstąpić od takiej zasady, ale zgodnie z procedurą określoną w art. 88 ustawy o Sądzie Najwyższym oraz w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 marca 2018 r. – Regulamin Sądu

⁴⁶ *Ibidem*, s. 158.

⁴⁷ Dz.U. z 2018 r., nr 5 z późn. zm.

⁴⁸ Powołany przepis został uchylony przez art. 3 pkt. 13 ustawy z dnia 20.12.1989 r., o zmianie ustaw – Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym, o Trybunale Konstytucyjnym, o ustroju sądów wojskowych i prawo o notariacie (Dz.U. nr 73 poz. 436).

⁴⁹ K. Szczucki, *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 453.

Najwyższego (rozdział 21 pod tytułem *Posiedzenia i uchwały składów powiększonych*)⁵⁰. Słusznie zatem podnosi się w doktrynie⁵¹ i w judykaturze⁵²: „Związanie zasadami prawnymi tylko sędziów Sądu Najwyższego nie oznacza, iż zasady te pozostają bez wpływu na orzecznictwo sądów powszechnych i wojskowych”. Zasady prawne zawierają bowiem zawsze określoną wykładnię danej normy prawnej popartą szeroką argumentacją i autorytetem Sądu Najwyższego. Niestosowanie się zatem do takiej uchwały wymaga zawsze pogłębionej kontrargumentacji, która może czasem okazać się niewystarczająca w razie kontroli kasacyjnej zaskarżonego orzeczenia. Związanie składów orzekających Sądu Najwyższego zasadą prawną kończy się z momentem, w którym zmieniają się treść, okres lub zakres zastosowania przepisu, którego dotyczyła dana zasada prawna⁵³.

W doktrynie⁵⁴ zwraca się uwagę, iż moc wiążąca zasad prawnych pośrednio wynika także z przepisu określającego sposób postępowania w przypadku, gdy skład Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej. Takim przepisem jest – wskazany wcześniej – art. 88 powołanej ustawy o Sądzie Najwyższym, który stanowi: Jeżeli jakikolwiek skład Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej, przedstawia powstałe zagadnienie do rozstrzygnięcia składowi całej izby (*arg. ex art. 88 § 1 u SN*).

Odstąpienie od zasady prawnej uchwalonej przez połączone izby albo pełny skład Sądu Najwyższego wymaga ponownego rozstrzygnięcia w drodze uchwały odpowiednio przez właściwą izbę, połączone izby lub pełny skład Sądu Najwyższego (*arg. ex art. 88 § 2 u SN*). Jeżeli natomiast skład jednej izby Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej uchwalonej przez inną izbę, rozstrzygnięcie następuje w drodze uchwały obu izb. Izby mogą przedstawić zagadnienie prawne do rozpoznania przez pełny skład Sądu Najwyższego (*arg. ex art. 88 § 3 u SN*)⁵⁵. W świetle cytowanego przepisu skład Sądu Najwyższego właściwy do ponownego rozstrzygnięcia kwestii będącej przedmiotem zasady prawnej jest uzależniony od rodzaju składu, który nadał uchwale moc zasady prawnej. Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów nie może zatem sam odstąpić od poglądu sformułowanego w uchwale stanowiącej zasadę prawną, nawet wówczas, gdyby miał inne zdanie w tej kwestii. Może natomiast uwolnić się od związania tezą sformułowaną w zasadzie prawnej tylko poprzez uruchomienie procedury zmierzającej do odstąpienia od zasady prawnej. Słusznie zatem konstatuje się w doktrynie⁵⁶, że „związanie

⁵⁰ Dz.U. z dnia 30.03.2018 r., poz. 660.

⁵¹ K. Szczucki, *op. cit.*, s. 454.

⁵² Zob. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 17.10.2017 r., III AK 234/17. LEX nr 2418111.

⁵³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8.08.2007 r., II UK 23/07. OSNP 2008, z. 19-20, poz. 296.

⁵⁴ R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych...*, s. 389; L. Morawski, *op. cit.*, s. 56.

⁵⁵ Więcej na ten temat zob. W. Kozielowicz, *op. cit.*, s. 300 i n.

⁵⁶ R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych...*, s. 399.

składów Sądu Najwyższego uchwałami mającymi moc zasady prawnej ma charakter względny, gdyż wprawdzie skład orzekający tegoż sądu nie może rozstrzygnąć konkretnej sprawy sprzecznie z wykładnią zawartą w takiej uchwale, lecz – nie podzielając wcześniejszego stanowiska w kwestii dotyczącej znaczenia danej normy – może zainicjować procedurę odstąpienia od zasady prawnej”.

Wydaje się, że dość skomplikowana procedura odstąpienia od poglądu wyrażonego w uchwale mającej moc zasady prawnej może stanowić utrudnienie w zakresie odstąpienia od raz podjętej uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, co niewątpliwie sprzyja jednolitości orzecznictwa Sądu Najwyższego i nie dopuszcza do odmiennej interpretacji tych samych przepisów prawnych przez różne składy orzekające.

Szczególną moc mają uchwały Sądu Najwyższego podjęte w trybie określonym w art. 441 § 1 k.p.k., którym nadano moc zasady prawnej. Ich moc jest podwójna⁵⁷, gdyż z jednej strony wiążą wszystkie sądy w danej sprawie (*arg. ex art. 441 § 3 k.p.k.*), z drugiej zaś wiążą składy Sądu Najwyższego także w innych sprawach (*arg. ex art. 88 u SN z 2017 r.*). Uchwała taka ma moc indywidualną oraz abstrakcyjną⁵⁸.

Uchwały Sądu Najwyższego uzyskują moc zasady prawnej z chwilą ich podjęcia, nie zaś wpisania do księgi zasad prawnych. Wynika to *expressis verbis* z brzmienia omówionego już przepisu art. 87 § 1 u SN. Należy podkreślić, iż uchwały Sądu Najwyższego, które uzyskały moc zasad prawnych, nie nadają określonemu przepisowi prawa nowej treści normatywnej, ponieważ uprawnienie to przysługuje wyłącznie ustawodawcy. Mają bowiem na celu zapewnienie jednolitości orzecznictwa Sądu Najwyższego. Nie mogą zatem być przedmiotem kontroli Trybunału Konstytucyjnego⁵⁹. W kwestii tej odmienne stanowisko zajął Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 20 kwietnia 2020 r., U 2/20⁶⁰. Orzeczenie to zapadło wprawdzie większością głosów, ale trzech członków składu orzekającego złożyło swoje zdanie odrębne.

Aktualnie uchwały, które uzyskały moc zasad prawnych, są publikowane wraz z uzasadnieniem w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Sądu Najwyższego (*arg. ex art. 87 § 2 u SN*)⁶¹.

Odrębnego rozważenia wymaga kwestia mocy wiążącej uchwał Sądu Najwyższego podejmowanych na podstawie przepisu art. 82 u SN. Według tego przepisu „Jeżeli Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację lub inny środek odwoławczy,

⁵⁷ *Ibidem*, s. 400.

⁵⁸ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 230.

⁵⁹ W. Koziół, *op. cit.*, s. 307; M. Zbrojewska, *op. cit.*, s. 227.

⁶⁰ Wyrok ten został opublikowany w: www.trybunal.gov.pl, MP 2020/376; Lex nr 2942988.

⁶¹ Warto przypomnieć, że w okresie obowiązywania przepisu art. 29 ust. 3 ustawy z dnia 15.02.1962 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. nr 11 poz. 54) omawiane uchwały uzyskiwały moc zasady prawnej od chwili wpisania do księgi zasad prawnych.

poweźmie poważne wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia, może odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi 7 sędziów tego sądu”. Cytowany przepis dotyczy więc sytuacji, w której Sąd Najwyższy udziela wykładni przepisu prawa w konkretnej sprawie. Uchwała Sądu Najwyższego podejmowana w tego rodzaju przypadkach zawiera w sobie elementy środka nadzoru instancyjnego, gdyż z reguły o jej wydanie zwraca się do składu siedmiu sędziów zwykły skład orzekający określony w art. 29 § 1 k.p.k. i art. 77 § 1 u SN, w konkretnej sprawie w związku z rozpoznawaniem konkretnej kasacji lub innego środka odwoławczego, np. zażalenia. W tym przypadku sytuacja jest zatem podobna do tej, która występuje na podstawie przepisu art. 441 § 1 k.p.k., z tym że dotyczy jednak innej konfiguracji prawnej, w której pojawia się owo zagadnienie. O ile więc przepis art. 441 § 1 k.p.k. stanowi podstawę prawną do przekazania przez sąd odwoławczy zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, to powodem wystąpienia do Sądu Najwyższego, na podstawie art. 82 u SN, są poważne wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia, i to powzięte przez Sąd Najwyższy w czasie rozpoznawania kasacji lub innego środka odwoławczego. Przepis ten został doprecyzowany poprzez ujęcie, że poważne wątpliwości będące podstawą do przedstawienia zagadnienia prawnego muszą dotyczyć wykładni tylko tych przepisów prawnych, które stanowią podstawę wydanego rozstrzygnięcia. Przytoczone ujęcie normatywne stanowi zatem dalej idące ograniczenie możliwości przedstawienia zagadnienia prawnego aniżeli to zrekonstruowane w judykaturze na tle poprzedniego stanu normatywnego⁶².

Według stanu *de lege lata* zagadnienie prawne może dotyczyć nie tyle przepisów, które mają zastosowanie w sprawie, ile przepisów stanowiących podstawę wydania orzeczenia kwestionowanego na skutek wniesienia kasacji lub innego środka odwoławczego. Nie można zatem przedstawić zagadnienia prawnego, jeżeli wątpliwość w przedmiocie wykładni dotyczy przepisu procesowego, który wpłynął na sposób procedowania w danej sprawie, ale nie stanowi podstawy rozstrzygnięcia⁶³. Skład Sądu Najwyższego nie jest zobligowany do podjęcia uchwały w sprawie każdego przedstawionego zagadnienia prawnego⁶⁴. Podjęcie uchwały powinno zatem nastąpić tylko wtedy, gdy skład Sądu Najwyższego uzna, że zagadnienie prawne wymaga wyjaśnienia, a rozbieżności rozstrzygnięcia. Tak więc jeżeli skład Sądu Najwyższego uzna, iż przedstawione zagadnienie wymaga wyjaśnienia, a rozbieżności rozstrzygnięcia, podejmuje uchwałę (*arg. ex art. 86 § 1 in principio* u SN).

⁶² Tak też K. Szczucki, *op. cit.*, s. 431.

⁶³ *Ibidem*, s. 432.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 450.

Jeżeli skład 7 sędziów uzna, że znaczenie dla praktyki sądowej lub powaga występujących wątpliwości to uzasadnia, może zagadnienie prawne lub wnioski o podjęcie uchwały przedstawić składowi całej izby, natomiast izba – składowi 2 lub większej liczby połączonych izb albo pełnemu składowi Sądu Najwyższego (art. 86 § 2 u SN).

Jak zostało już wyjaśnione, wszystkie uchwały podejmowane przez Sąd Najwyższy w pełnym składzie, składzie połączonych izb oraz składzie całej izby uzyskują moc zasad prawnych z chwilą ich podjęcia. Natomiast w odniesieniu do uchwał składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego niezbędne jest postanowienie o nadaniu uchwale mocy zasady prawnej. Zatem moc wiążącą uchwał Sądu Najwyższego, podjętych na podstawie art. 82 ustawy, należy rozpatrywać w aspekcie tego, czy uzyskały one moc zasady prawnej. To w konsekwencji oznacza, że nadanie uchwale mocy zasady prawnej powoduje, iż uzyskuje ona formalnie moc wiążącą w obrębie Sądu Najwyższego, a więc wiąże wszystkie składy Sądu Najwyższego, w tym także pełny skład Sądu Najwyższego. Taka uchwała nie wiąże natomiast bezpośrednio innych sądów. Nie oznacza to jednak, że nie ma ona realnego wpływu na orzecznictwo sądów powszechnych. Wręcz przeciwnie – uchwała tego rodzaju z reguły zawiera określoną wykładnię danej normy prawnej wspartą odpowiednio szeroką argumentacją Sądu Najwyższego. Jej stosowanie przez inne sądy wiąże się z jednej strony z autorytetem najwyższej instancji sądowej, z drugiej zaś z faktem, że w razie rozstrzygnięcia przez inny sąd, który nie respektuje poglądu wyrażonego w uchwale SN mającej moc zasady prawnej, sprawa może być skierowana do Sądu Najwyższego na skutek zaskarżenia orzeczenia zwyczajnym lub nadzwyczajnym środkiem odwoławczym, a wówczas Sąd Najwyższy w czasie procedowania będzie związany uchwałą mającą moc zasady prawnej.

Literatura

- Augustyniak B., Eichstaedt K., Kurowski M., Świecki D., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wydanie 4, Warszawa 2018.
- Bafia J., Bednarzak J., Flemming M., Kalinowski S., Kempisty H., Siewierski H., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971.
- Bafia J., Bednarzak J., Flemming H., Kalinowski S., Kempisty H., Siewierski H., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1976.
- Bratoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski S.M., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego, tom III. Komentarz*, red. Z. Gostyński, Warszawa 2004.
- Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, tom II, wydanie 3, Warszawa 2013.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, tom I, artykuły 1-467, wydanie 6, Warszawa 2014.
- Hofmański P., Sazdik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, tom II, wydanie 4, Warszawa 2011.

- Hofmański P., *Granice niezależności sądu w kształtowaniu prawnej podstawy rozstrzygnięcia w procesie karnym*, „Problemy Prawa Karnego” 1991, nr 17.
- Hofmański P., *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, Katowice 1988.
- Kozielewicz W., *Postępowanie w przedmiocie odstąpienia od uchwały Sądu Najwyższego mającej moc zasady prawnej*, [w:] *Artes serviunt vitae, sapientia imperat. Proces karny sensu largo – rzeczywistość i wyznania. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzcyka z okazji 70. urodzin*, red. nauk. R. Olszewski i inni, Warszawa-Łódź 2019.
- Kwiatkowski Z., *Charakter prawny uchwał Sądu Najwyższego*, „Ius Novum” 2020, nr 2.
- Marszał K., Stachowiak S., Zgryzek K., *Proces karny*, wydanie II, Katowice 2005.
- Marszał K., *Proces karny*, wydanie II uzupełnione i poprawione, Katowice 1995.
- Morawski L., *Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz*, Toruń 2002.
- Pilarska-Gumny M., *Konkretne pytania prawne do Sądu Najwyższego w sprawach karnych*, „Ius Novum” 2013, nr 2.
- Stefański R.A., *Instytucja pytań prawnych do Sądu Najwyższego w sprawach karnych*, Zakamycze 2001.
- Stefański R.A., *Abstrakcyjne pytania prawne do Sądu Najwyższego*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, tom I, cz. 2., red. naukowy P. Hofmański, Warszawa 2013.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego za 1994 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1996, nr 1.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za lata 1991-1993*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1994, nr 2.
- Szczuclki K., *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Włodyka S., *Wiążąca wykładnia sądowa*, Warszawa 1971.
- Zabłocki S., *Postępowanie odwoławcze w nowym Kodeksie postępowania karnego. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1997.
- Zbrojewska M., *Rola i stanowisko Sądu Najwyższego w procesie karnym*, Warszawa 2013.